

Uiteraard hebben we ons best gedaan jullie vragen zo compleet mogelijk te beantwoorden. Zie hieronder voor een uitgebreide toelichting namens het ministerie. In een aantal van jullie vragen staan meningen/opmerkingen samengevat van een aantal personen die jullie hebben geïnterviewd. Het is - zonder compleet beeld of context van die interviews - voor ons niet mogelijk om via een tweede partij (in dit geval Zembla) op die opmerkingen te reageren. We zijn dus in algemene zin ingegaan op de gesignaleerde onderwerpen.

Met vriendelijke groet,

.....

Woordvoerder Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

.....
<https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken>

++++

Nederland volgt de mensenrechtensituatie en rechtsstaat in Rwanda op de voet, onder meer via onze ambassade en contacten met gelijkgezinde landen. We vormen daarover een oordeel op basis van verschillende bronnen. Daarbij worden beschouwingen van internationale organisaties, zoals de VN Mensenrechtenraad, en betrouwbare internationale en lokale ngo's en het door u genoemde onafhankelijke rapport van de IOB meegewogen. Nederland is daarnaast sinds 1995 als donor actief betrokken bij de wederopbouw van het Rwandese justitieapparaat, dat na de genocide in 1994 vrijwel volledig was lamgelegd. De steun ging onder andere naar de training van rechters, de bouw van gevangenissen, wetgevingsadvies en steun aan de *gacaca* (lokale genociderechtspleging). Steun aan het maatschappelijk middenveld maakte een groot deel uit van de inzet, zoals aan NGO's die buitenlandse advocaten invlogen om genocideverdachten te verdedigen en werkten aan de totstandkoming van een mensenrechtencultuur. De ambassade maakt zich sterk voor de bewegingsvrijheid van NGO's. Sindsdien zijn er grote stappen gemaakt en heeft Rwanda verschillende hervormingen doorgevoerd. Zo werd sinds 2007 de zgn. Transfer Law van kracht die garanties biedt op een eerlijk proces voor verdachten van internationale misdrijven, werd er een speciale kamer bij het Hooggerechtshof ingesteld die zich met dergelijke zaken bezighoudt en werd de doodstaf afgeschaft.

We voeren aanhoudend gesprekken met de Rwandese overheid over aandachts- en verbeterpunten van de rechtstaat, zoals het aanpakken van de grote achterstand van rechtszaken waardoor processen te lang duren. Aanvullend zet Nederland zich d.m.v. projectsteun in voor de kwaliteit van de Rwandese rechtspraak, o.a. door middel van trainingen aan rechters en advocaten. In deze gesprekken delen we ook zorgen over de mensenrechtensituatie in Rwanda. Het Nederlandse kabinet heeft met name zorgen over de beperkte vrijheid van meningsuiting en politieke ruimte voor de Rwandese oppositie.

Nederland spreekt de Rwandese autoriteiten regelmatig aan over onze zorgpunten. Dat doen we via multilaterale en bilaterale kanalen, zowel publiekelijk als via diplomatieke contacten. Juist onze goede diplomatieke contacten en onze rol als donor binnen de justitiesector zijn daarbij van grote waarde. Zo organiseerde de Nederlandse ambassade in 2021 van 1 t/m 3 juni samen met de Nederlandse en Rwandese ministeries van Justitie een conferentie in Kigali ter gelegenheid van 25 jaar justitiesamenwerking. Tijdens de conferentie was er veel ruimte voor Rwandese en internationale experts en overheidsfunctionarissen om met elkaar in discussie te gaan over wat er beter kan in de Rwandese justitiesector. Een ander voorbeeld is dat de Nederlandse vertegenwoordiging bij de VN Mensenrechtenraad op 25 januari jl. zijn zorgen uitsprak over gedwongen verdwijningen en Rwanda opriep om zich aan te sluiten bij het internationale VN-verdrag tegen gedwongen verdwijningen. We gebruiken ook nu nog onze bilaterale contacten om Rwanda daartoe aan te sporen.

In 2012 ging het Rwanda Tribunaal (ICTR) over tot uitlevering van verdachten van internationale misdrijven aan Rwanda. De eerste uitlevering door het tribunaal werd mogelijk gemaakt door diverse hervormingen die Rwanda toen had doorgevoerd (de eerdergenoemde afschaffing van de doodstraf, inwerkingtreding van de Transfer Law en de speciale kamer bij het Hooggerechtshof). Het ICTR heeft vanaf april 2012 diverse verdachten uitgeleverd. Verder oordeelde het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak Ahorugeze in 2011 dat er geen redenen waren te veronderstellen dat de verdachte in Rwanda geen eerlijk proces zou krijgen. Sindsdien hebben naast het ICTR onder meer Canada, Denemarken, Duitsland, Noorwegen en Nederland verdachten aan Rwanda uitgeleverd. In het geval van Nederland worden de rechtszaken van uitgeleverde personen op basis van afspraken met Rwanda nauwgezet gevolgd door de International Commission of Jurists en de ambassade.

Ten aanzien van het proces tegen Paul Rusesabagina heeft toenmalig Minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok in een gesprek met zijn Rwandese collega Biruta in september 2020 specifiek gewezen op het belang van mensenrechten, onder andere door te wijzen op het belang van openheid en eerlijkheid in het proces. Ondanks dat Rusesabagina geen banden heeft met Nederland (hij bezit wel de Belgische nationaliteit) volgen we ze zijn zaak nauwgezet. Een vertegenwoordiger van de Nederlandse ambassade was aanwezig bij de uitspraak van de rechter in zijn zaak. De zaak-Rusesabagina is bovendien opgebracht tijdens de dialoog tussen EU-ambassadeurs in Kigali en de Rwandese Minister van Buitenlandse Zaken in januari van dit jaar.

In uw vragen 8. en 9. en in de vragen die u aan oud-ambassadeur Makken heeft voorgelegd verwijst u naar uitspraken die zijn gedaan door ambtenaren van dit ministerie in interne communicatie. Het is belangrijk dat ambtenaren de ruimte hebben om onderling van gedachten te wisselen om zo tot gezamenlijke oordeelsvorming te komen. De meningen die ze daarbij uitwisselen zijn dus niet automatisch gelijk aan de uiteindelijke conclusies van het kabinet. Het kabinet heeft destijds wel degelijk gereageerd op de publicatie van het Mapping Rapport. In de beantwoording op de vragen van het lid Dijkhoff (Kamervragen 2010–2011, 476) is ingegaan op het verschijnen van het zgn. Mapping Report van het Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) betreffende ernstige mensenrechtenschendingen in de Democratische Republiek Congo in de periode 1993 – 2003. Nederland verwelkomde het rapport als een eerste stap naar erkenning van het leed van de slachtoffers en vervolging van verdachten. Nederland pleitte in EU- en VN-verband voor het geven van een voortvarende opvolging aan de bevindingen van het rapport samen met de betrokken landen in de regio. Nederland had Rwanda in 2008 algemene begrotingssteun toegezegd boven op de al lopende OS-steun, maar is niet overgegaan tot het daadwerkelijk verlenen van deze vorm van extra steun in verband met de publicatie in december 2008 van het rapport van de VN-expertgroep over de rol van Rwanda in het conflict in het oosten van de DRC.

Door de Rwandese autoriteiten is geruime tijd geleden verzocht om rechtshulp in een strafrechtelijk onderzoek tegen mevrouw Ingabire. In het rechtshulpverzoek zijn door Rwanda garanties gegeven voor het niet zullen opleggen of uitvoeren van de doodstraf en het zorg dragen voor een eerlijk proces voor mevrouw Ingabire. De voorzieningenrechter oordeelde in 2011 bovendien dat de procedure tegen mevrouw Ingabire in Rwanda met voldoende waarborgen is omkleed en dat zij niet hoefde te vrezen voor een flagrante schending van haar fundamentele rechten. Hierna zijn de uitvoeringsstukken van het rechtshulpverzoek naar Rwanda gezonden.

Mevrouw Ingabire arriveerde als Rwandees staatsburger met Rwandees paspoort in Rwanda en had derhalve geen recht op consulaire bijstand. Na aankomst heeft zij uitspraken gedaan en handelingen verricht die op gespannen voet stonden met vigerende lokale wetgeving. Ambassades bemoeien zich normaal gesproken niet met de lokale rechtsgang, maar vanwege de Nederlandse steun aan de justitiële sector en goede relaties was er toch ruimte voor gesprek met de Rwandese autoriteiten. De

Nederlandse ambassade heeft derhalve met betrekking tot mevrouw Ingabire steeds de randen van het mogelijke opgezocht en haar maximaal gefaciliteerd en gesteund. Eenmaal gearresteerd heeft de ambassadeur haar meermaals bezocht en met succes gepleit voor bv. doktersbezoek. Ook nu nog spreekt de Nederlandse ambassade haar met regelmaat.

Rwanda streeft naar berechting van genocideverdachten in Rwanda, en de Nederlandse steun was gericht op het oprichten van een 'centre of excellence': een rechtbank die de toets van internationale kritiek kon doorstaan. Het proces tegen Ingabire profiteerde daarvan: diplomaten, pers en internationale waarnemers konden de zittingen bijwonen.

De relatie met Rwanda gaat op dit moment een nieuwe fase in. In 2018 heeft minister Kaag besloten om de ontwikkelingssamenwerking met Rwanda geleidelijk af te bouwen en toe te werken naar een bredere relatie gebaseerd op wederzijdse belangen op het gebied van handel, investeringen en politieke samenwerking. De Nederlandse financiële steun aan Rwanda, inclusief aan de rechtstaatopbouw, komt na dit jaar dan ook ten einde (m.u.v. van enkele projecten die door Corona vertraging hebben opgelopen en daarom een verlenging tot 2023 krijgen). Ook binnen deze nieuwe relatie zal Nederland aandacht blijven vragen voor de mensenrechtensituatie in Rwanda. Het ondersteunen en beschermen van de vrijheid van meningsuiting blijft daarbij een prioriteit. Zo blijft Nederland projecten in Rwanda steunen via het mensenrechtenfonds. Op die manier blijven we bijdragen aan onder meer mediavrijheid en vrijheid van meningsuiting, gelijke rechten voor de LHBT-gemeenschap en de bescherming van mensenrechtenverdedigers. Ook gaat Nederland door met het organiseren van netwerkbijeenkomsten voor mensenrechtenverdedigers, zodat zij een beschermd ruimte hebben om samen te komen.

From: [REDACTED]
Sent: maandag 2 mei 2022 10:39
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Subject: RE: Vragen Zembla

Dag [REDACTED],

Bedankt voor jouw e-mail. Ik kom er zo spoedig mogelijk bij je op terug.

Hartelijke groet,
[REDACTED]

From: [REDACTED]
Sent: vrijdag 29 april 2022 12:45
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Subject: Vragen Zembla
Importance: High

Beste [REDACTED]

Zoals we eerder bespraken zouden we nog bij je terugkomen met vragen naar aanleiding van de thema's die in onze uitzending naar voren zullen komen. Het betreft vooral vragen naar een reactie van het ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van wederhoor. Bij deze:

1. In 2015 is rechtbankpresident Robert Croll via een pool van BZ door de UNDP naar Rwanda uitgezonden om het Rwandese ministerie van Justitie van advies te dienen. Croll vertelt ons na

afloop van zijn missie nooit door de Nederlandse overheid, het ministerie van Buitenlandse Zaken in het bijzonder, te zijn gedebriefd. Dit tot zijn ontsteltenis. Graag uw reactie.

2. Strafrechtelijke veroordelingen stonden in Rwanda al vast nog vóór er sprake was van een rechtsgang, zo vertelt Croll ons. Hij kaartte dit aan bij de toenmalige Nederlandse ambassadeur. Hij kreeg echter te horen dat hij zich daarbij moet neerleggen. Blijkbaar was er geen interesse in eerlijke rechtspraak, aldus Croll. Graag uw reactie.

3. Volgens Croll heeft de financiële steun van Nederland aan de Rwandese rechtstaat ertoe geleid dat Rwanda de rechterlijke macht en justitie vooral “in de etalage” op orde heeft. Er zijn rechters, openbare aanklagers, en er zijn gerechtsgebouwen en penitentiaire instellingen. Maar de Rwandese rechtstaat functioneert niet in kwalitatieve zin, omdat er geen sprake is van eerlijke, onafhankelijke rechtspraak, aldus Croll. Graag uw reactie.

4. Ook een hoge, voormalige officier, tevens oud-militair rechter van het Rwandese leger zegt in onze uitzending dat de financiële steun van Nederland aan de justitiesector in Rwanda vooral is gegaan naar infrastructuur (bv gebouwen, IT-systemen) en naar personeel. Het heeft er niet voor gezorgd dat er eerlijke rechtspraak is. Vonnissen staan onder controle van de Rwandese president; rechters durven niet af te wijken van diens politieke lijn. Graag uw reactie.

5. Volgens Els van Hoof, voorzitter van de Commissie Buitenlandse Betrekkingen van het Belgische parlement, heeft de Nederlandse financiële steun aan Rwanda niet geleid tot een betere justitie daar. De Nederlandse opstelling jegens Rwanda “mag kritischer”, vindt zij. Van Hoof stelt dat Nederland voorbijgaat aan de kritiek van de VN-Mensenrechtenraad op Rwanda, waar het gaat om verdwijningen van politieke tegenstanders, intimidatie van advocaten etc. Graag uw reactie.

6. Volgens Carine Kanimba, de dochter van Paul Rusesabagina, steunt Nederland met zijn financiële hulp een dictatuur in Rwanda. Zij vraagt zich af waarom de Nederlandse overheid niet heeft geprotesteerd tegen de behandeling van Rusesabagina. Die is op onrechtmatige wijze door het Rwandese regime naar Rwanda overgebracht en heeft daar geen eerlijk proces gehad, stellen mensenrechtenorganisaties, deskundigen en het Europees Parlement. Ook volgens andere critici is Nederland medeplichtig aan de mensenrechtenschendingen van de Rwandese regime omdat het juridische systeem wordt gebruikt voor onderdrukking, om politieke tegenstanders de mond te snoeren en zonder eerlijk proces op te sluiten. Graag uw reactie en antwoord op de vraag waarom Nederland niet (publiekelijk) heeft geprotesteerd tegen de gang van zaken rond Rusesabagina.

7. Deskundigen spreken hun verbazing uit over het feit dat na het bloedbad in Kibeho door het Rwandees Patriottisch Front (RPF) in april 1995, na diverse rapportages over massamoorden door het RPF in de periode 1994-1996 en na publicatie van het zogeheten Mapping Report van de VN in oktober 2010, Nederland de financiële steun aan Rwanda niet heeft stopgezet. Graag uw reactie.

8. In de communicatie van de Nederlandse ambassade in Rwanda, vrijgegeven na een Wob-verzoek uit 2020, lezen we dat de ambassade in een bericht van 1 april 2011 de feiten die door de VN-onderzoekers zijn gedocumenteerd in het Mapping Report betitelt als ‘insinuaties’ en ‘suggesties’. En in een bericht van 6 april 2012 wordt gesteld dat er ‘veel gevallen’ bekend zijn van mensenrechtenactivisten en journalisten ‘die zich schuldig hebben gemaakt aan verduistering, oplichting, verkrachting of anderszins om zich vervolgens te manifesteren als slachtoffer van een mensenrechten schendende overheid om aanspraak te maken op de hulp van de internationale gemeenschap.’. Deskundigen hekelen deze opstelling van de ambassade ten opzichte van het VN-rapport en de positie van mensenrechtenactivisten en journalisten in Rwanda. Graag uw reactie.

9. In dit verband noemt Afrika-deskundige Filip Reyntjens de houding van de toenmalige Nederlandse ambassadeur destijds 'schandalig'. Hij vindt dat de ambassadeur het helemaal opnam voor de handelswijze van het Rwandese regime, en spreekt in dit verband van 'going native'. Graag uw reactie.

10. Het rapport van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB), *'Het Nederlandse Afrikabeleid 1998-2006'* van februari 2008, maar ook de rapportage van de Nederlandse NGO's Cordaid, ICCO en Kerk in Actie: *'Tell our government it is OK to be criticised!' (Rwanda Monitoring Project, 2003)*, stellen dat Nederland onvoldoende heeft gedaan met zijn positie als belangrijk donorland om invloed uit te oefenen op het Rwandese regime om respect te tonen voor mensenrechten, en onafhankelijke rechtspraak en persvrijheid te bewerkstelligen. Critici stellen dat Nederland niets heeft gedaan met de aanbevelingen uit deze rapportages. Graag uw reactie.

11. Mensenrechten en deskundigen noemen de medewerking van de Nederlandse overheid aan het onderzoek door de Rwandese autoriteiten naar de destijds, in 2010, in Nederland woonachtige politica Victoire Ingabire zeer dubieus. Dit onderzoek, zo stellen zij, was duidelijk politiek gemotiveerd omdat Ingabire geldt als een politiek tegenstander van de Rwandese president. Juist in die periode was er in Rwanda sprake van ernstige onderdrukking van de politieke oppositie. Oud-minister Jan Pronk zegt over de Nederlandse medewerking: "Je levert iemand uit (aan Rwanda, red.) en wet wat er dan gebeurt." De Rwandese overheid stelt dat de in Nederland bij Ingabire inbeslaggenomen documenten cruciaal waren voor de veroordeling van Ingabire. NGO's en deskundigen stellen dat Ingabire in Rwanda geen eerlijk proces heeft gehad. Het Afrikaanse Hof voor de Rechten van Volkeren en Mensenrechten oordeelde in 2017 dat het recht op vrije meningsuiting van de Rwandese politica Victoire Ingabire ernstig was geschonden. Graag uw reactie op de kritiek op de Nederlandse medewerking aan het Rwandese onderzoek inzake Victoire Ingabire.

Tot zover. Omdat onze montage reeds gestart is, vragen we je ons de reacties op bovenstaande thema's uiterlijk toe te sturen op vrijdag 6 mei, 12 uur.

Met dank, hartelijke groet,

